

Makale Geliş Tarihi / Received : 24.04.2026
Makale Kabul Tarihi / Accepted : 11.08.2026
Makale Yayın Tarihi / Publisher : 05.10.2026

Makale Türü: Araştırma
Article Type: Research

Atf/Citation: Bildircingil, D., & Özdemir, Ö. (2026). Hüzün turizmi kapsamında Kapalı Maraş'a yönelik netnografik bir inceleme. *Turkish Journal of Marketing Research*, 2, 1-17

Hüzün Turizmi Kapsamında Kapalı Maraş'a Yönelik Netnografik Bir İnceleme

Didem BILDİRCİNGİL¹ Özge ÖZDEMİR²

ÖZ

Hüzün turizmi, ölüm, kayıp ve trajik olaylarla ilişkilendirilen mekânlara yapılan ziyaretleri kapsayan ve özel ilgi turizmi kapsamında değerlendirilen alternatif bir turizm türüdür. Bu araştırmanın amacı, hüzün turizmi kapsamında Kapalı Maraş hakkında Tripadvisor platformunda paylaşılan ziyaretçi yorumlarını netnografik yöntemle analiz ederek, ziyaretçilerin duygu, algı ve tavsiyelerini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda, nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kullanılarak TripAdvisor platformunda Aralık 2015-Aralık 2025 tarihleri arasında Kapalı Maraş'a ilişkin paylaşılan tüm ziyaretçi yorumları (n=670) incelenmiş; literatür doğrultusunda oluşturulan tematik çerçeve kapsamında ana ve alt temalar belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre en sık kodlanan ana tema "diğer", en sık kodlanan alt temalar ise hüzün, tavsiyeler ve etkileyici alt temaları olmuştur. Hüzün alt temasında ziyaretçiler, Kapalı Maraş'ın terk edilmiş yapısı ve tarihsel geçmişine ilişkin duygu ve düşüncelerini ifade etmişlerdir. Tavsiyeler alt temasında ziyaretçilerin bölgenin ziyaret edilmesine yönelik önerilerde bulundukları, etkileyici alt temasında ise Kapalı Maraş'ın fiziksel görünümü ve atmosferine ilişkin değerlendirmelerde bulundukları belirlenmiştir. Elde edilen bulgular, hüzün turizmi kapsamında ziyaretçi deneyimlerinin anlaşılmasına katkı sağlamak ve sürdürülebilir turizm politikalarının geliştirilmesine yönelik çıkarımlar sunmaktadır. Ayrıca, gelecekte gerçekleştirilecek araştırmalara ve destinasyon paydaşlarına yönelik çeşitli öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hüzün Turizmi, Kapalı Maraş, Tripadvisor, Netnografi, Ziyaretçi Deneyimi.

JEL Sınıflandırma Kodları: M30, M31

A Netnographic Examination of Varosha within the Framework of Dark Tourism

ABSTRACT

Dark tourism is a distinct category of tourism within special interest tourism, encompassing visits to locations linked to death, loss, and tragic occurrences. This study aims to analyse tourist reviews of Varosha on the TripAdvisor site using a netnographic approach, focusing on visitors' emotions, perceptions, and recommendations in the context of dark tourism. A qualitative directed content analysis was performed on all tourist reviews concerning Varosha (n = 670) published on TripAdvisor from December 2015 to December 2025. The primary and secondary topics were determined based on a thematic framework derived from the pertinent literature. The results indicated that the predominant primary theme coded was "other," whilst the most commonly coded sub-themes included grief, recommendations, and impressiveness. Under the sadness sub-theme, visitors articulated their emotions and reflections concerning Varosha's desolate physical landscape and historical context. Within the suggestions sub-theme, visitors urged others to explore the destination, while the impressiveness sub-theme conveyed visitors' assessments of Varosha's aesthetic and ambiance. The findings enhance comprehension of tourist experiences in dark tourism and suggest implications for formulating sustainable tourism regulations. Furthermore, other recommendations are proposed for subsequent research and destination stakeholders.

Keywords: Dark Tourism, Varosha, TripAdvisor, Netnography, Visitor Experience.

JEL Classification Codes: M30, M31

¹ Arş. Gör., Erciyes Üniversitesi, Turizm Fakültesi, didembildircingil@erciyes.edu.tr

² Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ozge.zz148@gmail.com

EXTENDED SUMMARY

Purpose and Scope:

Contemporary tourism study has increasingly emphasised alternative tourism kinds that center on individuals' search for meaning, collective memory, and emotional experiences. This research utilises dark tourism focused on trips to destinations linked to death, disaster, conflict, and abandonment as a basic context to understand the emotional and cognitive connections visitors establish with these locations.

This study contextualises Varosha as a unique situation owing to its extended closure following the 1974 Cyprus Peace Operation, its abandoned urban environment, and its considerable symbolic significance. In light of the region's partial reopening in 2020, its political and tourism prominence has reemerged, necessitating an urgent academic analysis of current visitor experiences.

The primary objective of this study is to examine the experiences of individuals visiting Varosha, particularly with their emotional responses, impressions, and recommendations. The study aims to clarify how visitor experiences are expressed through user-generated material and to evaluate the importance of these interactions. This study assesses user evaluations on the TripAdvisor platform to analyse the multifaceted interpretations that visitors attribute to Varosha.

Design/methodology/approach:

This study employed netnography as a qualitative research method. Netnography involves the systematic examination of user-generated content in digital environments and is widely used to explore visitor experiences in tourism research. The dataset consisted of all 670 visitor reviews posted under the title "Ghost City: Famagusta" on the TripAdvisor platform between December 2015 and December 2025. Reviews written in different languages were translated into Turkish before analysis. Data were analyzed using MAXQDA 20 through directed thematic content analysis. The coding process followed a hierarchical structure in which meaningful units were first assigned codes, the codes were then grouped into sub-themes, and the sub-themes were subsequently organized under three overarching themes. The thematic framework was developed by drawing on previous studies that examined visitor experiences using content analysis (Çetinsöz, 2017; Aylan ve Kaya, 2020; Ülker Demirel, 2020; Bildircinil ve Çokal, 2025) and was refined in accordance with the objectives of the present study. Accordingly, three main themes (perception, felt emotion, and other) and eleven sub-themes were identified. The other theme included visitor statements that could not be categorized under the perception or felt emotion themes, such as recommendations, warnings, criticisms, and future-oriented wishes. Each review was read repeatedly and coded according to the theme that best reflected its content, and reviews containing multiple meaningful expressions were assigned to more than one relevant code. To enhance the reliability of the coding process, two independent researchers coded the data separately and compared their coding results. The inter-coder agreement reached 80%, indicating a high level of coding reliability (Miles ve Huberman, 1994).

Findings:

The findings indicate that visitors' experiences of Varosha are shaped by emotional, perceptual, and experience-related evaluations. The analysis identified three overarching themes: felt emotion, perception, and other.

Within the felt emotion theme, sadness emerged as the most frequently coded sub-theme, followed by impressive and eerie. Visitor comments indicate that the abandoned urban landscape and the historical background of Varosha evoke feelings associated with loss, nostalgia, and empathy. In addition, many visitors described the destination as impressive because of its unique physical appearance and atmosphere, while the eerie sub-theme reflected visitors' reactions to the silence, abandonment, and historical traces of conflict. Although less frequently mentioned, the happiness sub-theme suggests that some visitors expressed satisfaction with having the opportunity to visit and explore a place of considerable historical significance.

Within the perception theme, visitors' evaluations were predominantly positive. Positive perceptions mainly referred to the destination's natural environment, beaches, sea, and historical significance. In contrast, negative perceptions were primarily associated with the deteriorated condition of abandoned buildings, insufficient visitor facilities, and limited accessibility. These findings suggest that visitors generally evaluated Varosha positively while also recognizing several issues related to the destination's physical condition and visitor management.

The other theme comprised visitor statements that did not directly reflect emotional responses or perceptions but provided additional insights into the overall visitor experience. The most frequently identified sub-theme within this category was recommendations. Visitors frequently encouraged others to visit Varosha and emphasized that guided tours enhanced their understanding of the destination by providing historical context and personal narratives. This theme also included comments related to practical information, the cost of visiting, and visitors' wishes regarding the future of the destination. Although these statements do not represent emotions or perceptions directly, they complement the analysis by revealing how visitors interpret, communicate, and evaluate their experiences after the visit.

Conclusion and Discussion:

The findings obtained from this study demonstrate that Varosha exerts a profound and multi-layered emotional, perceptual, and cognitive influence on visitors within the realm of dark tourism. The findings indicate that visitor experiences encompass more than mere visual observation; they also involve emotional, cognitive, and meaning-making processes. The prevalence of emotions such as sadness, awe and eeriness affirms that Varosha serves as a symbolic location interwoven with communal memory.

The propensity of travelers to disseminate their experiences and endorse the place to others signifies that these tourism experiences are socially replicated. Moreover, the pivotal function of guide services in the experience underscores the significance of narrative-driven tourism practices.

Destination managers ought to prioritize tactics that enhance the visitor experience. It is advisable to enhance guide services utilizing local expertise, augment educational content, and establish thematic visitation routes. Nonetheless, safeguarding the historical and emotional significance of the site is crucial for upholding tourism operations within an ethical framework.

This study enhances the literature by examining Varosha's role in dark tourism through visitor experiences and illustrates the research potential of digital data sources in this domain.

1. GİRİŞ

Geleneksel turizm anlayışı genellikle eğlence, dinlenme ve günlük hayattan bir kaçış üzerine inşa edilmiş olsa da (Ürkmaz ve Yılmaz, 2025); Kunwar ve diğerlerine (2021) göre post-modern dünyada bu sınırlar giderek esnemektedir. Günümüzde turizm, insanlığın travmatik deneyimlerini, kolektif acılarını ve kayıp mekânlarını kapsayan çok katmanlı bir yapıya dönüşmüştür. Hüzün turizmi, ölüm, felaket ve trajediyle ilişkilendirilen alanlara yapılan ziyaretleri kapsayan alternatif bir turizm türüdür. Bu ziyaretler, bireylerde sosyal sorumluluk bilinci ve aidiyet duygusunu geliştirebilmekte, bu nedenle hüzün turizmi akademik literatürde önemli bir araştırma konusu olarak değerlendirilmektedir (Stone, 2006). Bu tür turizm deneyimleri, ziyaretçilerin yalnızca gözlemci değil, aynı zamanda geçmişi anlamlandıran ve ahlaki çıkarımlar yapan aktif bireyler olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda hüzün turizmi, bireylerin kolektif belleğe katılımını sağlayan, geçmişle yüzleşme ve anlam üretme süreçlerini destekleyen önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir (Buckley-Zistel ve Williams 2022).

Bu genel dönüşümün somut bir örneği olarak, Kuzey Kıbrıs'ta yer alan ve 1974'ten bu yana kapalı tutulan Maraş (Varosha), terk edilmişliği ve güçlü sembolik anlamlarıyla hüzün turizmi literatüründe özgün bir konuma sahiptir. Bölge, yalnızca politik bir mesele olmanın ötesine geçerek ziyaretçilerin duygusal deneyimlerini ve kolektif bellek algılarını şekillendiren bir turizm mekânına dönüşmüştür (Stratis, 2024). Nitekim 2020 yılında kısmen yeniden açılması, hem Kıbrıs'taki siyasi tartışmaları yeniden canlandırmış hem de bölgenin uluslararası görünürlüğünü artırmıştır (Reid, 2024). Bu noktada, hüzün turizmi literatürü söz konusu türdeki mekânların ziyaretçiler üzerindeki çok katmanlı etkilerini çözümlemek için önemli kavramsal araçlar sunmaktadır. Hüzün turizmi kavramı, artık var olmayan ya da erişimi kısıtlı destinasyonlara gerçekleştirilen ziyaretlerin özgün ve tekrarlanamaz deneyimsel değerine dikkat çekmektedir. Bu perspektiften değerlendirildiğinde, Kapalı Maraş'ın uzun yıllar boyunca kapalı kalmış olması, onu nadir deneyim sunan bir destinasyon hâline getirmekte ve ziyaretçilerin bu mekâna atfettikleri anlamı daha da derinleştirmektedir (Zerva, 2018).

Bu bağlamda, söz konusu deneyimlerin nasıl üretildiği ve ziyaretçiler tarafından nasıl anlamlandırıldığı sorusu önem kazanmaktadır. Özellikle son yıllarda dijitalleşmenin turizm araştırmalarına kazandırdığı yeni imkânlar, bu tür destinasyonların incelenmesinde yöntemsel bir dönüşümü de beraberinde getirmiştir (Başkan, 2025). Kullanıcılar tarafından oluşturulan içerikler; sosyal medya paylaşımları, çevrim içi değerlendirmeler, yorumlar, blog yazıları, fotoğraflar ve videolar gibi turistlerin deneyimlerini, duygusal tepkilerini ve algılarını doğrudan yansıtan önemli bir veri kaynağı olarak öne çıkmaktadır (Teles vd., 2024). Bu çerçevede, TripAdvisor gibi çevrimiçi platformlar, milyonlarca kullanıcı yorumu aracılığıyla destinasyonlara ilişkin zengin ve özgün veri sunmakta, böylece yalnızca destinasyon imajının değil, aynı zamanda ziyaretçi deneyimlerinin bilişsel ve duygusal boyutlarının da analiz edilmesine imkân tanımaktadır (Kladou ve Mavragani, 2015; Hefny, 2021).

Bu doğrultuda, Kapalı Maraş'a ilişkin mevcut çalışmaların ağırlıklı olarak mekânsal bellek, kimlik, kültürel dönüşüm ile politik ve hukuki tartışmalar çerçevesinde şekillendiği görülmektedir (Arsoy ve Başarır, 2019; Altan Bayraktar, 2022; Stratis, 2024; Gültekin, 2024). Bununla birlikte, hüzün turizmi kapsamında TripAdvisor gibi kullanıcılar tarafından oluşturulan içeriklerden yararlanılarak gerçekleştirilen birçok çalışma bulunmakta; bu çalışmalar ziyaretçilerin bilişsel değerlendirmeleri, memnuniyetleri, davranışsal niyetleri, destinasyon algıları ve genel deneyimlerine odaklanmaktadır. Ancak Kapalı Maraş özelinde yapılan araştırmaların sınırlı olduğu, mevcut çalışmaların ise daha çok genel temalar, algılar ve anlatılar üzerine yoğunlaştığı görülmektedir (Pieri, 2025). Özellikle ziyaretçilerin hüzün turizmi deneyimi kapsamında ortaya çıkan duygusal tepkilerinin ve bu duyguların deneyim anlatıları üzerinden nasıl şekillendiğinin derinlemesine incelenmediği dikkat çekmektedir. Bu araştırma, söz konusu boşluğu doldurmayı amaçlayarak Kapalı Maraş'ı ziyaret eden bireylerin TripAdvisor yorumlarını hüzün turizmi perspektifinden analiz etmekte; ziyaretçilerin deneyimlerinde öne çıkan duygusal boyutları sistematik biçimde ortaya koyarak literatüre katkı sunmaktadır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Hüzün Turizmi Kavramı

Turizm deneyiminin çeşitlenmesiyle birlikte ziyaretçilerin yalnızca eğlence odaklı değil, anlam, hafıza ve duygusal etkileşim arayışına yöneldiği görülmektedir. Bu dönüşüm, özel ilgi turizmi türleri içerisinde hüzün turizminin de öne çıkmasına zemin hazırlamıştır (Türkyaman ve Aksöz, 2025). Hüzün turizmi ve

ziyaretçi deneyimlerini ele alan birçok çalışmada kavramın farklı terminolojiler üzerinden tartışıldığı dikkat çekmektedir. Literatürde bu yaklaşım; “black spots” (kara nokta), “grief tourism” (keder turizmi), “disaster tourism” (afet turizmi) (Rojek, 1993), “morbid tourism” (ölüm turizmi) (Blom, 2000) ve “war tourism” (savaş turizmi) (Bigley vd., 2010) gibi çeşitli kavramsal adlandırmalar çerçevesinde ele alınmakta ve zengin bir tipoloji içerisinde değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, farklı adlandırmalar bulunmasına rağmen hüznün turizmi kavramı çoğunlukla ölüm, kayıp ve trajik geçmişle ilişkilendirilen alanlara gerçekleştirilen ziyaretleri ifade etmek için kullanılmaktadır (Farmaki, 2013). Kavramın kuramsal bir kimlik kazanması ise 1990’lı yıllara dayanmaktadır. Hüznün turizmi kavramı, ilk olarak John Lennon ve Malcolm Foley tarafından ortaya konulmuş; yakın ya da uzak geçmişte yaşanan trajik olaylar ile hüznün yüklü mekânların turistik amaçlarla ziyaret edilmesini ifade eden bir yaklaşım olarak literatüre dâhil edilmiştir (Alaeddinoğlu ve Aliağaoğlu, 2007). Seaton (1999)’a göre ise, sembolik ya da gerçek ölümle ilişkilendirilen mekânlara gerçekleştirilen seyahatleri ifade etmektedir.

İnsanlar tarih boyunca ölüm, trajedi ve kayıpla ilişkilendirilen mekânlara ilgi göstermiş ve bu alanları ziyaret etmiştir. Antik dönemlerde firavun mezarlarının ziyaret edilmesi, M.Ö. 264 yılında başlayan gladyatör oyunları ile vahşi hayvan dövüşlerinin Colosseum gibi kamusal alanlarda gerçekleştirilmesi bu eğilimin erken örnekleri arasında yer almaktadır. Bunun yanı sıra Mısır’da halka açık idamların yapılması, 19. yüzyıl İngiltere’inde idamları izlemeye yönelik rehberli tren yolculuklarının ve morg turlarının düzenlenmesi ile dini amaçlı hac ziyaretleri, hüznün temelli mekânlara yönelik ziyaretlerin tarihsel sürekliliğini ortaya koymaktadır (Stone, 2005; Sharpley, 2008).

Bu tarihsel süreklilik, hüznün turizminin temelinde yatan çok boyutlu motivasyonlarla açıklanmaktadır. Stone (2006), ziyaretçileri bu alanlara iten temel güçleri; ölüme duyulan merak, başkalarının trajedisinden etkilenme ve toplumsal krizler sonrası gelişen kolektif kimlik duygusuyla ilişkilendirmektedir. Ayrıca bu süreçte empati kavramı kritik bir rol oynamakta, özellikle mekanın trajedinin bizzat yaşandığı gerçek yer olması, ziyaretçinin kurbanlarla kurduğu duygusal bağı ve deneyimin derinliğini artırmaktadır. Dolayısıyla hüznün turizmi, yüzeysel bir ilginin ötesinde, anlam arayışı ve toplumsal belleği onarma çabası olarak değerlendirilmektedir.

Kuramsal çerçeve ve tarihsel arka plan dikkate alındığında, hüznün turizmi günümüzde dünyanın farklı coğrafyalarında çeşitli temalar altında somutlaşmaktadır. Savaş alanları, soykırım mekânları, doğal afet bölgeleri, ünlü kişilerin ölüm yerleri, mezarlıklar ve eski hapishaneler bu kapsamda öne çıkan örneklerdir. Tablo 1’de, dünyada ve Türkiye’de hüznün turizmi kapsamında değerlendirilen bazı önemli alanlar sunulmaktadır.

Tablo 1. Dünyada ve Türkiye’de En Çok Ziyaret Edilen Bazı Hüznün Turizmi Alanları

Alan ya da Çekim Unsuru	Yer	Açıklama
Pompei	Naples (İtalya)	M.Ö. 79 yılında Vezüv Yanardağı’nın patlaması sonucu şehir kül ve lav tabakaları altında kalarak büyük ölçüde yok olmuş, binlerce kişi hayatını kaybetmiştir. Günümüzde söz konusu arkeolojik alan yılda yaklaşık 2,5 milyon ziyaretçi tarafından ziyaret edilmektedir.
Leap Kalesi	Coolerry County Offaly (İrlanda)	M.S. 16. yüzyılda inşa edilen ve perili ya da hayaletli kale olarak anılan bu yapı, tarihsel geçmişi ile efsanevi anlatıların birleştiği bir mekân olarak her yıl yaklaşık 800 bin ziyaretçi çekmektedir.
Kont Drakula Şatosu-Dran Kalesi	Wallachia-Transylvania (Romanya)	Her yıl yaklaşık 500 bin kişi tarafından ziyaret edilen bu alanda, geçmişte binlerce insan kazığa oturtma gibi son derece ağır ve insanlık dışı işkence yöntemleriyle infaz edilmiştir. Ayrıca mekân, zamanla vampir temasıyla özdeşleşmiş ve bu anlatı çerçevesinde karanlık turizm bağlamında sembolik bir anlam kazanmıştır.
Pere-Lachaise	Paris (Fransa)	Paris’in en büyük mezarlığı olma özelliğini taşıyan bu alan, yıllık yaklaşık 3,5 milyon ziyaretçi ile dünyanın en fazla ziyaret edilen mezarlıkları arasında yer almaktadır.
Arlington National Cemetery	Virginia (A.B.D)	Çoğunluğunu Amerikan iç savaşında ölenlerin oluşturduğu mezarlık, yaklaşık yıllık 4 milyon ziyaretçisi bulunmaktadır.
Gelibolu Adası Tarihi Milli Parkı	Çanakkale (Türkiye)	1973 yılında millî park statüsü kazanan alanda, 1915–1916 yılları arasında Çanakkale Savaşları gerçekleşmiş ve yaklaşık yarısı Türk, yarısı yabancı olmak üzere 500 bine yakın asker hayatını kaybetmiştir. Kolektif hafıza ve savaş turizmi açısından önemli bir anma mekânı olan Gelibolu Yarımadası Tarihi Alanı, 2018 yılında yaklaşık 2,5 milyon kişi tarafından ziyaret edilmiştir.

Toplama ve İmha kampı Auschwitz	(Polonya)	1941–1945 yılları arasında üç farklı toplama kampında yaklaşık bir milyon kişi alıkonulmuş, bunların yaklaşık 150 bini ağır işkence ve insanlık dışı uygulamalar sonucunda yaşamını yitirmiştir. Her yıl yaklaşık 1,4 milyon insan ziyaret etmektedir.
Hiroshima Barış Anıt Parkı	Hiroshima (Japonya)	1945 yılında atılan atom bombası sonucunda kent büyük ölçüde tahrip olmuş, yüz binlerce kişi yaşamını yitirirken çok sayıda insan kalıcı yaralanmalarla hayatını sürdürmek zorunda kalmıştır. 1955 yılında ziyarete açılan müze ise yaklaşık 53 milyon kişi tarafından ziyaret edilmiştir.
Anıtkabir	Ankara (Türkiye)	Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün anıt mezarının bulunduğu yerleşke, ulusal kimlik ve hüznün turizmi açısından önemli bir çekim noktasıdır. 2018 yılında yaklaşık 6,58 milyon kişi tarafından ziyaret edilen ve bunların 280 binini yabancı ziyaretçilerin oluşturduğu Anıtkabir, yaklaşık 750 bin m ² 'lik bir alana yayılmakta; bunun 120 bin m ² 'sini Anıt Blok, geri kalan bölümünü ise Barış Parkı oluşturmaktadır.
Hiroshima Barış Anıt Parkı	Paris (Fransa)	1997 yılında Prenses Diana'nın geçirdiği trafik kazası sonucu yaşamını yitirdiği tünel, küresel ölçekte bir anma mekânına dönüşmüş ve milyonlarca kişi tarafından ziyaret edilen sembolik bir alan hâline gelmiştir.
Alcatraz Federal Hapishanesi	San Franxisko Körfezi (A.B.D)	Bir dönem en yüksek güvenlik düzeyine sahip cezaevi olarak bilinen ve diğer hapishanelerde sorun çıkaran mahkûmların tutulduğu bu yapı, sonradan müzeye dönüştürülmüş, yılda yaklaşık 1,5 milyon ziyaretçi ağırlayan bir hüznün turizmi mekânı olarak işlev görmektedir.
Cernobil Felaketi	Pripyat (Ukrayna)	1986 yılında meydana gelen nükleer santral felaketten sonra kent terk edilmiştir. Yıllık yaklaşık 10 bin civarında ziyaretçisi vardır.
Alcatraz Federal Hapishanesi	San Franxisko Körfezi (A.B.D)	Bir dönem en yüksek güvenlik düzeyine sahip cezaevi olarak bilinen ve diğer hapishanelerde sorun çıkaran mahkûmların tutulduğu bu yapı, sonradan müzeye dönüştürülmüş, yılda yaklaşık 1,5 milyon ziyaretçi ağırlayan bir hüznün turizmi mekânı olarak işlev görmektedir.
Alma Bridge	Paris (Fransa)	1997 yılında Prenses Diana'nın geçirdiği trafik kazası sonucu yaşamını yitirdiği tünel, küresel ölçekte bir anma mekânına dönüşmüş ve milyonlarca kişi tarafından ziyaret edilen sembolik bir alan hâline gelmiştir.
Ground Zero-Ulusal 11 Eylül Anıtı	New York (A.B.D)	1 Eylül 2001'de yaklaşık 3,000 kişi terör saldırısı nedeni ile hayatını kaybetmiştir. Her yıl yaklaşık 1 milyon kişi tarafından ziyaret edilmektedir.

Kaynak: Aylan ve Kaya (2020).

2.2. Hüznün Turizmi ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Hüznün turizmi ile ilgili literatürde yapılan çalışmalar, farklı coğrafi ve kültürel bağlamlarda bu turizm türünün potansiyelini ve etkilerini ortaya koymaktadır. Alexandra vd. (2014), ABD pazarında Romanya'nın hüznün turizmi potansiyelini incelemiş; Romanya denilince akla gelen vampir kültürü ve Drakula'nın evi gibi destinasyonların turistler açısından cazibe unsuru oluşturduğunu belirtmiştir. Aslan (2015) ise hüznün turizminin bir türü olan cezaevi turizmini ele alarak, Türkiye'de cezaevlerinin ve savaş alanlarının tarihî önemini vurgulamış, özellikle Sinop Cezaevi'nin yapısal ve tarihî özelliklerinin turistler için ilgi çekici olduğunu ortaya koymuştur.

Aliağaoğlu ve Çiltepe (2020), Türkiye'de endüstriyel felaket alanlarını hüznün turizmi bağlamında değerlendirmiş, 301 madencinin yaşamını yitirdiği Soma Maden Kazası sonrası oluşturulan anma mekânlarının, ziyaretçiler açısından hüznün ve anma deneyimi üzerinden turistik bir anlam kazandığını göstermiştir. Araştırmada mağdur anlatıları ve medya söylemleri incelenmiş ve bölgenin hüznün turizmi açısından önemli bir potansiyele sahip olduğu ortaya konmuştur.

Ülker Demirel (2020) ise savaş alanı turizmi bağlamında Gelibolu Yarımadası'nı ziyaret eden yabancı turistlerin unutulmaz seyahat deneyimlerini şekillendiren unsurları incelemiştir. TripAdvisor yorumları üzerinden yapılan nitel içerik analizi sonucunda, deneyimin duygusal (dokunaklı hisler, hayranlık, kayıp ve gurur) ve bilişsel (anlamlılık, bilgi edinme, rehberlik, katılım, yenilik ve yerel kültür) boyutlarını belirlemiştir.

Dijital platformlardaki ziyaretçi anlatılarına odaklanan bir diğer güncel çalışmada Pieri (2025), Kapalı Maraş'ı bir hüznün turizmi destinasyonu olarak ele almış ve TripAdvisor üzerindeki çevrimiçi anlatıların bölgenin dönüşen kimliğini nasıl inşa ettiğini netnografik bir yöntemle analiz etmiştir. Araştırma sonucunda; tur, kasaba, savaş, rehber ve sınır gibi temel tematik kategoriler belirlenmiş; ziyaretçilerin merak, hüznün, nostalji ve etik rahatsızlık gibi geniş bir yelpazede duygusal tepkiler verdiği saptanmıştır.

Uluslararası bağlamda yapılan çalışmalar da karanlık ve hüzün turizminin potansiyeline işaret etmektedir. Wailmi vd. (2024), Endonezya'daki tarihî ve kültürel değerlere sahip karanlık turizm destinasyonlarının yüksek potansiyele sahip olduğunu belirtmiş, SWOT analizi ile turizmin geliştirilmesi için pazarlama, kavramsal tasarım, paydaş iş birliği ve eğitim faaliyetlerinin önemini vurgulamıştır. Tudoricu vd. (2025) Romanya'nın Bükreş kentindeki Bellu Mezarlığı'nı örnek alarak, halkın karanlık alanlara temkinli yaklaşmasına rağmen kültürel etkinliklere yönelik belirgin bir talep olduğunu ortaya koymuş ve mezarlığın karanlık turizm bağlamında geliştirilme potansiyelini değerlendirmiştir.

Türkiye özelinde yapılan çalışmalar ise hüzün turizminin ülke çapındaki potansiyelini göstermektedir. Bilge ve Küçükkaraca (2022), Anıtkabir örneği üzerinden hüzün turizminin yıl boyu turizm sezonunu yayma, ziyaretçilerin ilgisini çekme ve turizm gelirine katkı sağlama potansiyelini ortaya koymuştur. Yapılan tüm bu çalışmalar, hüzün turizminin yalnızca geçmişin trajedilerini sergilemekle kalmadığını, aynı zamanda ziyaretçiler için derin bir anlam arayışı ve toplumsal bellek inşası süreci olduğunu doğrulamaktadır.

2.3. Hüzün Turizmi Kapsamında Kapalı Maraş

1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında, 25-30 Temmuz tarihleri arasında Türkiye, Yunanistan ve İngiltere temsilcilerinin katılımıyla imzalanan Cenevre Antlaşması, Türkiye'nin müdahalesinin uluslararası alanda meşru görülmesini sağlamış ve asker çekilmesi için gerekli koşulları belirlemiştir. Ancak Kıbrıs'ın anayasal statüsü ile ilgili görüşmelerin yer aldığı II. Cenevre Konferansı sonuçsuz kalınca, 14 Ağustos 1974 tarihinde ikinci Barış Harekâtı gerçekleştirilmiştir. Bu harekâtın ardından Maraş bölgesi Türk Silahlı Kuvvetleri kontrolüne geçmiş ve uzun süre halka kapalı kaldığı için "Kapalı Maraş" olarak anılmıştır (Altan Bayraktar, 2022). Oysa bu askeri müdahale öncesinde Maraş, modern sahil turizmini yansıtan mimarisi ve gelişmiş turizm altyapısıyla dönemin önemli turizm merkezlerinden biri olarak öne çıkmaktaydı (Stratis, 2024).

Maraş'ın turizme yönelik yapılaşması 1960 yılında başlamış ve bölgede teknoloji en üst düzeyde kullanılmıştır. 6,5 km uzunluğundaki sahil şeridi ve kentteki sayısız otel ile eğlence merkezi, Maraş'ı 1974 öncesinde dünyanın en önemli turizm merkezlerinden biri hâline getirmiş, arazi değeri ise 100 milyar doların üzerinde olarak hesaplanmıştır (Torlak, 2016). O dönemde Maraş'ta 10.000 yatak kapasitesine sahip 45 otel, 60 apart otel, 3.000 ticarethane, 99 eğlence merkezi, 25 kültür binası (tiyatro, sinema, devlet kütüphanesi, sanat galerisi), bürolar, 4.649 konut, 21 banka şubesi, 380 yapım aşamasındaki bina ve diğer endüstriyel yapılar bulunmaktaydı (Üçışık Erbilin, 2026).

Ancak bu tarihsel ve turistik ihtişam, siyasi krizler sonucunda yıkıma uğramış ve Maraş, kırk yılı aşkın bir süre boyunca ekonomik ve sosyal olarak işlevsiz bir "hayalet mekân" hâline gelmiştir (İşçioğlu, 2024). Kapatılmasının ardından kent, zamanın donduğu bir yer görünümü kazanmış ve eski dinamizmini kaybetmiştir. Ziyaretçiler, geçmişteki canlılığı hayal etmeye çalışırken, doğal bitki örtüsünün kapattığı bahçeler ve boş binalar arasında merak, gizem, empati ve hüzün gibi karmaşık duygular hissetmektedir. Yaklaşık yarım yüzyıl kapalı kalan evlerdeki eşyalar, araçlar ve çökmüş altyapı, ziyaretçilere hem hüzün hem de yıllardır süregelen Kıbrıs sorununun somut göstergelerini sunmaktadır (Üçışık Erbilin, 2026).

Tarih boyunca kapalı kalan bu hayalet kent, 8 Ekim 2020'de KKTC'nin aldığı kararla sahil şeridi ve belirli güzergâhları kırk altı yıl aradan sonra sivil ziyarete açılarak yeni bir döneme adım atmıştır. Buna rağmen, bu açılım Maraş'ın fonksiyonel bir yaşam alanına dönüşmesinden ziyade; yıkık binaların, boş otellerin ve 1974 öncesi hayatın izlerinin yaya olarak gözlemlenebildiği kısıtlı bir erişimi ifade etmektedir (İşçioğlu, 2024). 20 Temmuz 2021 itibarıyla %3,5'lik bölüm askeri bölge statüsünden çıkarılarak sivilleştirilmiş, Gazimağusa Belediyesi ise ziyaretçilerin deniz kıyısına ulaşımını kolaylaştırmak amacıyla 19 Haziran 2021'den itibaren ring otobüs hizmeti sunmaya başlamıştır. Ayrıca Demokrasi Caddesi ve Belediye Parkı düzenlenerek 20 Temmuz 2021'de turistlerin hizmetine açılmış, restorasyonu tamamlanan Bilal Ağa Mescidi ise 23 Temmuz 2021'de yeniden ibadete açılmıştır (Üçışık Erbilin, 2026).

Dolayısıyla Maraş, üzerinde yeni bir hayat inşa edilemese de geçmişin izlerini koruyan bir hayal mekân olarak varlığını sürdürmüş (İşçioğlu, 2024) ve bu trajik atmosfer, hüzün turizmi bağlamında yeni bir sembolik değer kazanmıştır. Kent, sadece siyasi bir pazarlık unsuru olmanın ötesinde savaşın ve terk

edilmişliğin görsel kanıtlarını sunan bir açık hava müzesi niteliğiyle hüzün turizmi destinasyonuna dönüşmüştür.

3. YÖNTEM

Bu araştırmanın amacı, hüzün turizmi kapsamında Kapalı Maraş'a ilişkin olarak Tripadvisor platformunda yer alan ziyaretçi yorumlarını netnografik yöntemle çözümleyerek, bölgeyi ziyaret eden bireylerin deneyimlerine bağlı olarak hissettikleri duygu türlerini, algılarını ve tavsiyelerini ortaya koymaktır. Netnografi, dijital ortamlarda etkileşim kuran tüketicilerin davranışlarını ve deneyimlerini analiz etmeyi amaçlayan, çevrim içi topluluklara dayalı nitel bir araştırma yöntemidir (Kozinets, 1998). Netnografik çerçevede elde edilen verilerin çözümlemesinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi ise, metinlerde tekrar eden anlam örüntülerini ve temaları ortaya çıkararak verilerin sistematik biçimde düzenlenmesini ve yorumlanmasını sağlayan bir analiz yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Araştırmada, analiz sürecini sistematik bir biçimde yürütmek amacıyla bilgisayar destekli nitel veri analizi programı (CAQDAS) olan MAXQDA 20 kullanılmış ve veriler tematik kodlama tekniğiyle çözümlenmiştir. Çalışmanın veri setini ise Aralık 2015–Aralık 2025 tarihleri arasında TripAdvisor platformunda “Hayalet Şehir: Famagusta” başlığı altında paylaşılan toplam 670 ziyaretçi yorumu oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında İngilizce, Almanca, Rusça ve Fransızca gibi farklı dillerde yazılan yorumlar da veri setine dâhil edilmiş, analiz öncesinde bu metinler profesyonel çeviri araçları kullanılarak Türkçeye çevrilmiş ve çözümleme sürecine dâhil edilmiştir.

Veri analiz sürecinin ilk aşamasında, 670 ziyaretçi yorumu ayrıntılı biçimde incelenerek kodlama süreci başlatılmıştır. Tematik çerçeve oluşturulurken alan yazındaki temel çalışmalar referans alınarak ana ve alt kategoriler belirlenmiş, kodlama sürecinin güvenilirliğini artırmak amacıyla iki farklı araştırmacı tarafından çapraz kontrol sağlanmıştır. Son aşamada ise elde edilen veriler, oluşturulan tematik çerçeve doğrultusunda sistematik biçimde organize edilerek analiz edilmiştir.

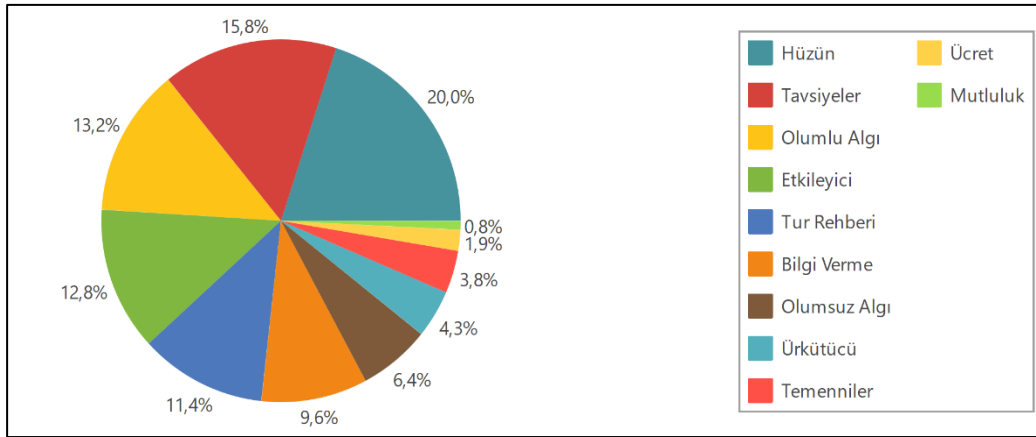
Temaların belirlenmesi sürecinde ilgili literatürden yararlanılmış; kullanılan kavramlar önceki araştırmalarda yer alan temalar ve kodlar doğrultusunda oluşturulmuştur. (Çetinsöz, 2017; Aylan ve Kaya, 2020; Ülker Demirel, 2020; Bildircinçil ve Çokal, 2025). Bu doğrultuda, oluşturulan ana temalar “algı”, “hissedilen duygu” ve “diğer” olarak belirlenmiştir. “Algı” ana teması altında “olumlu algı” ve “olumsuz algı” alt kodları; “hissedilen duygu” ana teması altında “hüzün”, “etkileyici”, “mutluluk” ve “ürkütücü” alt kodları ve “diğer” ana teması için ise “tur rehberi”, “tavsiyeler”, “ücret”, “temenniler” ve “bilgi verme” alt temaları oluşturulmuştur.

Araştırmanın güvenilirliğini artırmak amacıyla kodlama süreci iki bağımsız araştırmacı tarafından yürütülmüş ve elde edilen kodlamalar karşılaştırılarak tutarlılığı kontrol edilmiştir. Kodlayıcılar arasında %80 düzeyinde görüş birliği sağlanmıştır. Miles ve Huberman'a (1994) göre kodlayıcılar arası uyumun %70'in üzerinde olması kabul edilebilir, %80 ve üzerindeki değerler ise yüksek düzeyde güvenilirlik göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Elde edilen bulguların geçerlilik ve güvenilirliğini desteklemek amacıyla, sonuçlar ilgili literatürle (Çetinsöz, 2017; Aylan ve Kaya, 2020; Ülker Demirel, 2020; Bildircinçil ve Çokal, 2025) karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş ve önceki çalışmalarda ortaya konan temalarla benzerlikleri incelenmiştir. Tüm bu aşamalar doğrultusunda, çalışmanın bulgularının geçerli ve güvenilir olduğu değerlendirilmektedir.

4. BULGULAR

Bu çalışmada, Kapalı Maraş'a yönelik TripAdvisor yorumları içerik analizi yöntemiyle incelenmiş olup, toplamda 670 yorum MAXQDA 20 aracılığıyla analiz edilmiştir. Kapalı Maraş'ı ziyaret eden bireylerin deneyimlerine bağlı olarak hissettikleri duygu türlerini, algılarını ve tavsiyelerini ortaya koymak amacıyla ilgili literatür taranmış ve elde edilen bilgiler doğrultusunda ana temalar ile alt temalar belirlenmiştir. İki bağımsız araştırmacı tarafından gerçekleştirilen ana ve alt tema karşılaştırmaları sonucunda, toplamda 3 ana tema ve 11 alt tema oluşturulmuştur. Alt temalara ilişkin yüzde dağılımları Şekil 1'de gösterilmektedir. Alt temalar frekans değerlerine göre büyükten küçüğe doğru sıralanmıştır.

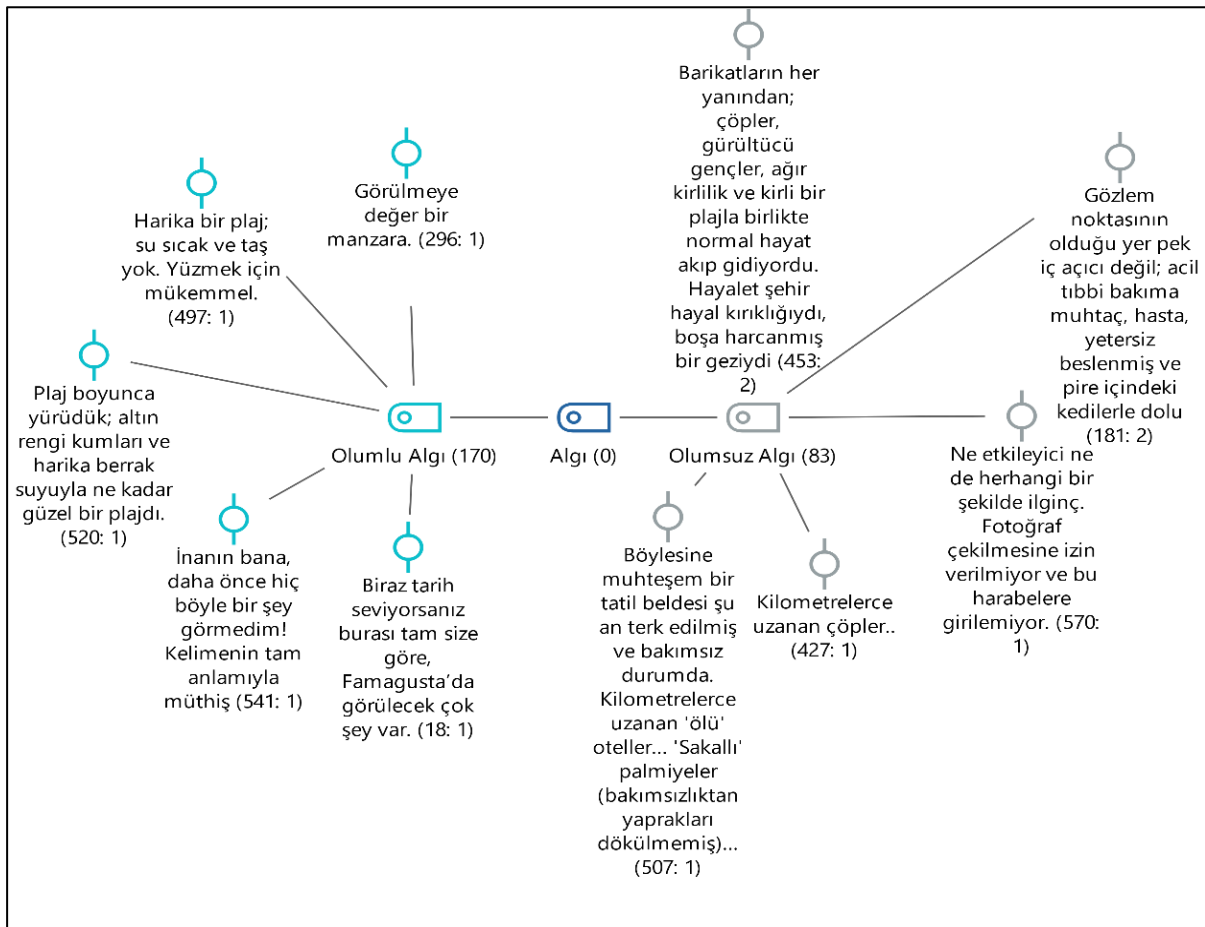
Şekil 1. Alt Temalara İlişkin Yüzde Grafiği

Yapılan kodlama sonucunda en çok bahsedilen alt temanın %20 oranıyla hüzün alt teması olduğu görülmektedir. Bu durum, Kapalı Maraş'ın geçmişte yaşanan olaylar ve terk edilmiş yapısıyla ziyaretçiler üzerinde güçlü bir duygusal etki bıraktığını göstermektedir. Hüzün temasını %15,8 ile tavsiyeler alt teması takip etmekte olup, ziyaretçilerin deneyimlerini diğer potansiyel ziyaretçilerle paylaşma ve destinasyona ilişkin önerilerde bulunma eğiliminde oldukları görülmektedir. Bunun yanı sıra %13,2 oranıyla olumlu algı ve %12,8 oranıyla etkileyici alt temalarının da ön plana çıktığı dikkat çekmektedir. Bu bulgular, Kapalı Maraş'ın ziyaretçiler üzerinde hem duygusal hem de etkileyici bir deneyim yarattığını ortaya koymaktadır.

Şekil 2'de algı ana temasına ilişkin kod-alt kod bölümler modeli yer almaktadır. Bu ana temanın altında olumlu ve olumsuz algı olmak üzere 2 alt tema bulunmaktadır.

Şekil 2. Algı Ana Temasına İlişkin Kod-Alt Kod Bölümler Modeli

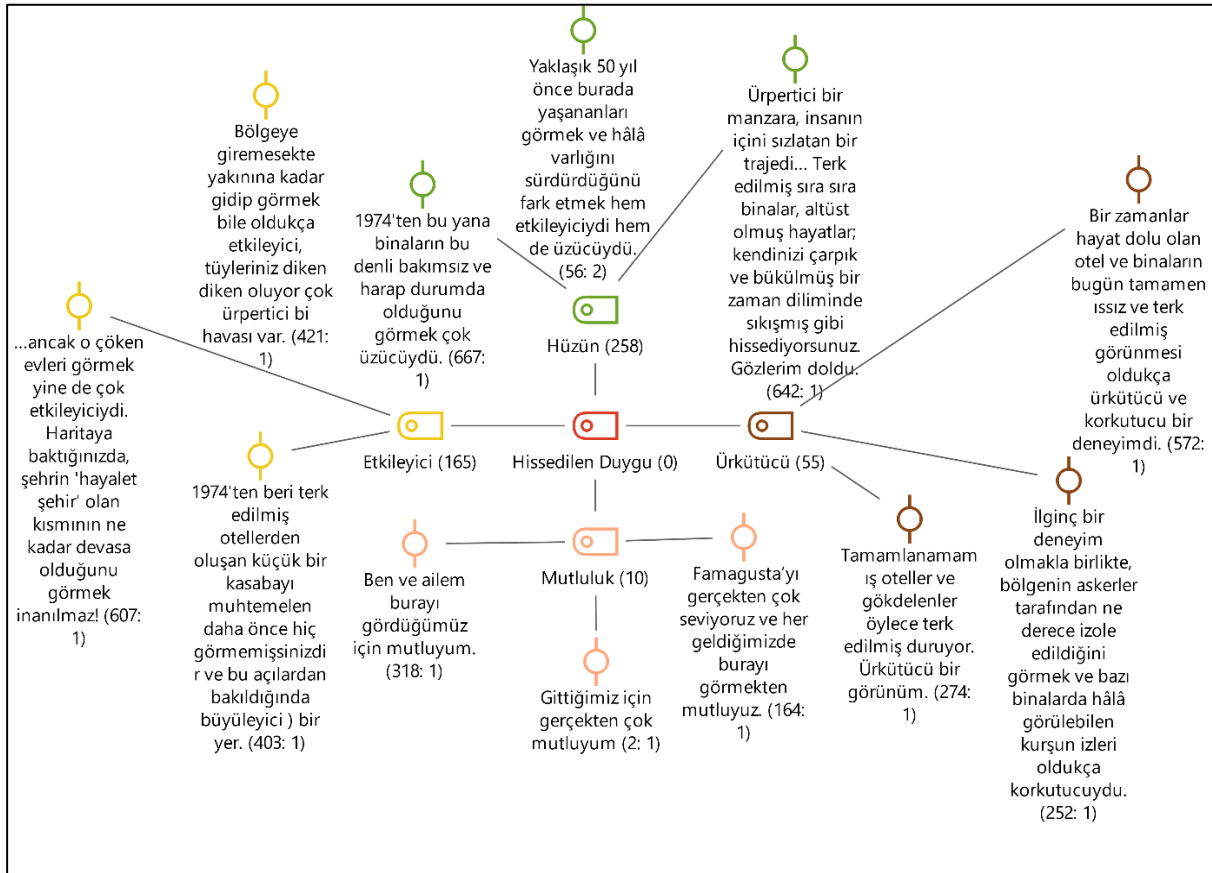

Şekil 2'de yer alan kod-alt kod yapısı modeli, algı ana temasının kodlanma sıklığını ortaya koymuş ve alt temalarla ilgili katılımcı ifadelerine yer verilmiştir. Katkı ana temasının en sık tekrarlanan alt teması olumlu algı (170) olmuştur. Bu tema, ziyaretçilerin Kapalı Maraş'a ilişkin olumlu değerlendirmelerini; bölgenin doğal güzellikleri, tarihi ve kültürel değeri, görsel çekiciliği, ziyaret deneyiminden duyulan memnuniyet ve destinasyonun görülmeye değer olduğuna ilişkin ifadeleri kapsamaktadır. Ziyaretçi yorumlarında Kapalı Maraş deneyimine yönelik olumlu izlenimlerin ağırlıkta olduğu dikkat çekmekte, özellikle bölgenin doğal çevresi, plajı ve denizi ziyaretçiler tarafından oldukça etkileyici ve benzersiz olarak değerlendirilmektedir. Nitekim bazı ziyaretçiler, bölgenin doğal özelliklerini vurgulayarak *"Plajı ve denizi muazzam, dünya çapında bir deniz ve altın kum. Bir tane taş bulamazsınız."* şeklinde görüş bildirmiştir. Benzer şekilde bir başka ziyaretçi ise bölgenin görsel çekiciliğine dikkat çekerek *"Burası, daha önce sadece fotoğraflarda veya filmlerde gördüğüm muhteşem bir plaja sahip."* ifadelerini kullanmıştır.

Ziyaretçilerin olumsuz algı (83) kapsamında paylaştıkları değerlendirmelerde ise bölgenin mevcut durumu ve ziyaret koşullarına ilişkin eleştirilerin öne çıktığı görülmektedir. Özellikle bazı ziyaretçiler, Kapalı Maraş'taki yapıların uzun yıllar boyunca kullanılmadan bırakılmış olmasına dikkat çekerek eleştirel bir şekilde değerlendirmiştir. Nitekim bir ziyaretçi bu durumu *"Adadaki bölünmeden beri tüm bu mülklerin öylece çürümeye terk edilmiş olması ne büyük bir utanç. Eve ihtiyacı olan bunca insan varken, buraların bu halde kalması tam bir israf gibi görünüyor."* sözleriyle ifade etmiştir. Bunun yanı sıra bazı ziyaretçiler, bölgeyi keşfetme imkânlarının sınırlı olmasından dolayı hayal kırıklığı yaşadıklarını dile getirmiştir. Bu duruma ilişkin bir ziyaretçi ise *"Ancak hayalet şehri sadece otobüsle geçerken görebilmek hayal kırıklığıydı, yürüyerek gezmenize izin verilmiyor."* şeklinde görüş bildirmiştir.

Şekil 3'te hissedilen duygu ana temasına ilişkin kod-alt kod bölümler modeli yer almaktadır. Bu ana temanın altında hüznün, ürkütücü, etkileyci ve mutluluk olmak üzere 4 alt tema bulunmaktadır.

Şekil 3. Hissedilen Duygu Ana Temasına İlişkin Kod-Alt Kod Bölümler Modeli

Şekil 3'te yer alan kod-alt kod yapısı modeli, hissedilen duygu ana temasının kodlanma sıklığını ortaya koymuş ve alt temalarla ilgili katılımcı ifadelerine yer verilmiştir. Şekil 3'te yer alan hissedilen duygu

ana temasına ilişkin kod-alt kod modelinde en sık kodlanan alt temanın hüznü (258) olduğu görülmektedir. Ziyaretçi yorumlarında, Kapalı Maraş'ın geçmişteki canlı yapısı ile günümüzdeki terk edilmiş görünümü arasındaki belirgin farkın ziyaretçiler üzerinde yoğun bir hüznü duygusu yarattığı anlaşılmaktadır. Nitekim bir ziyaretçi bu duygusunu *"1974'ten bu yana binaların bu denli bakımsız ve harap durumda olduğunu görmek çok üzücüydü."* ifadeleriyle dile getirmiştir. Benzer şekilde bir başka ziyaretçi ise *"Bir zamanlar dünyanın ilk 7 yıldızlı oteli olan Golden Sands Hotel'in film yıldızlarını ağırladığı, şahane bir kumsala sahip Maraş bölgesinin şimdi bir hayalet şehre dönüşmüş olması çok üzücü..."* sözleriyle bölgenin geçmişi ile bugünkü durumu arasındaki çelişkiye dikkat çekmiştir.

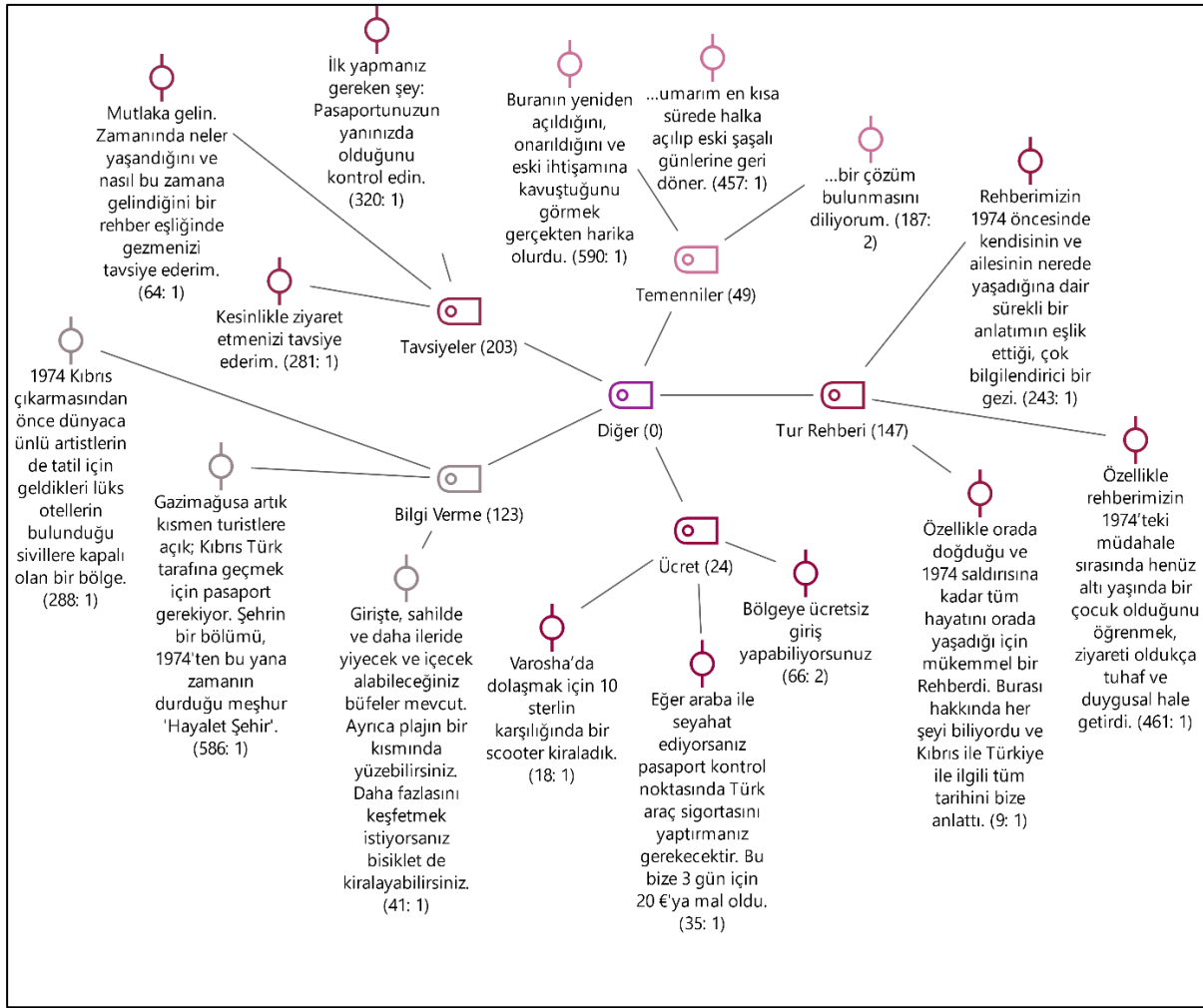
Etkileyici (165) teması da sıklıkla kodlanmıştır. Ziyaretçiler, Kapalı Maraş'ın metruk yapılarının ve terk edilmişlik olgusunun yarattığı görsel tahribatı, güçlü bir estetik ve duygusal deneyim kaynağı olarak tanımlamaktadır. Nitekim bir ziyaretçinin *"...ancak o çöken evleri görmek yine de çok etkileyiciydi"* şeklindeki ifadesi, fiziksel yıkımın ziyaretçi üzerindeki baskın izlenimini doğrulamaktadır. Öte yandan, bölgenin sunduğu dramatik atmosferin *"Bazen kendinizi bir felaket filminin sahnesindeymiş gibi hissedeceksiniz"* biçiminde betimlenmesi, mekânın distopik karakterinin ziyaretçilerde uyandırdığı yoğun duygusal etkiyi ortaya koymaktadır.

Ürkütücü alt teması (55), ziyaretçilerin Kapalı Maraş'ı mekânsal tahribat ve tarihsel trajedi bağlamında anlamlandırdığını göstermektedir. Bu temada öne çıkan ifadeler, mekânın fiziksel durumundan ziyade, bu durumun temsil ettiği toplumsal kayıp ve trajediye odaklanmaktadır. Örneğin, bir ziyaretçi *"1974'teki gibi bir iç savaşın ne tür zulümlere yol açabileceğini görmek ürkütücü."* diyerek bu alanın, geçmişte yaşanan çatışmaların etkilerini ziyaretçilerin algısına taşıdığını göstermektedir. Başka bir yorumda ise *"Bu güzel yerin israfı ve etrafta dolaşmak, bir zamanlar ne olduğunu hayal etmek çok ürkütücü."* ifadesiyle, mekânın geçmişteki canlılığı ile günümüzdeki ıssızlığı arasındaki tezatın, kolektif hafızadaki kayıp ve mekânsal tahribatın yarattığı rahatsız edici duygusal etkiyi ortaya koyduğu görülmektedir.

Mutluluk (10) alt teması ise, ziyaretçilerin Kapalı Maraş'ı deneyimlerken olumlu duygular da yaşadıklarını göstermektedir. Örneğin, bir yorumda *"Gittiğimiz için gerçekten çok mutluyum."* ifadesi, ziyaretin kişisel bir tatmin ve keyif duygusu yarattığını göstermektedir. Başka bir yorumda ise *"Hayalet şehir denilmesine rağmen aslında çok canlı ve güzel bir yer, burayı her ziyaretimizde çok seviyoruz."* denilerek, mekânın estetik ve keşif değerinin ziyaretçilerin memnuniyet duygusunu pekiştirdiği vurgulanmaktadır.

Şekil 4'te diğer ana temasına ilişkin kod-alt kod bölümler modeli yer almaktadır. Bu ana temanın altında tavsiyeler, tur rehberi, bilgi verme, temenniler ve ücret olmak üzere 5 alt tema bulunmaktadır.

Şekil 4. Diğer Ana Temasına İlişkin Kod-Alt Kod Bölümler Modeli

Şekil 4'te yer alan kod-alt kod yapısı modeli, diğer ana temasının kodlanma sıklığını ortaya koymuş ve alt temalarla ilgili katılımcı ifadelerine yer verilmiştir. Şekil 4'te yer alan diğer ana temasına ilişkin kod-alt kod modelinde en sık kodlanan alt temanın tavsiyeler (203) olduğu görülmektedir. Ziyaretçi yorumlarında, Kapalı Maraş'ın deneyimlenmesi gereken bir yer olduğu sıklıkla vurgulanmakta ve diğer ziyaretçilere çeşitli önerilerde bulunmaktadır. Örneğin, bir ziyaretçi "...ama tarih dinlemek ve işgal bölgesini görmek istiyorsanız tavsiye ederim. Bence rehberle gitmek daha iyi." ifadesiyle bölgenin tarihsel arka planını anlamak için rehberli ziyaretin önemine dikkat çekmektedir. Benzer şekilde, "Bir fırsatını bulup kesinlikle ziyaret edilmesi gereken bir yer. Özellikle gitmeden önce eski hallerini internetten bulup ziyaretinizi öyle gerçekleştirin. Yolun sonundaki plajda denize girmeyi ihmal etmeyiniz." şeklindeki yorumda ise ziyaretçilere deneyimi daha anlamlı hale getirecek öneriler sunulmaktadır.

Tur rehberi (147) alt teması, ziyaretçi deneyiminde rehberlerin bilgi aktarımı ve kişisel anlatılarıyla önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Özellikle rehberlerin kişisel deneyimlerini paylaşmaları, ziyaretçilere olayları daha derinlikli ve insani bir perspektiften anlama imkânı sunmaktadır. Nitekim bir ziyaretçi, "15 yaşındayken Türk işgali nedeniyle evinden zorla ayrılmış biri olarak, sadece bölgeyi değil, Famagusta ve hayalet şehir ile bağlantılı politika, tarih ve diğer her şeyi derinlemesine biliyor." ifadesiyle rehberin tarihsel bilgi birikimine dikkat çekmektedir. Benzer şekilde, "1974'te Gazimağusa'da yaşayan rehberimiz; şehir, çevre bölge ve o dönemde yaşanan olaylar hakkında son derece bilgili ve eşsiz bir bakış açısına sahip. Kişisel deneyimlerini hatırlayıp anlatması, şehrin hikâyesine insani bir boyut katıyor." şeklindeki yorum, rehber anlatımlarının ziyaretçilerin deneyimini daha anlamlı ve etkileyici hale getirdiğini göstermektedir.

Bilgi verme (123) alt teması, ziyaretçilerin Kapalı Maraş'a ilişkin deneyimlerini aktarırken hem tarihsel hem de pratik bilgiler sunduklarını göstermektedir. Yorumlarda, bölgenin geçmişine dair bilgilendirici ifadelerin yanı sıra ziyaret sürecine yönelik öneri ve yönlendirmelere de yer verilmektedir. Nitekim bir ziyaretçi *"41 yıl önce burası zenginlerin ve ünlülerin tatil otelleriyle Kıbrıs'ın ana tatil merkeziydi."* ifadesiyle bölgenin geçmişteki turistik önemine dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, *"İçeride scooter veya bisiklet kiralamak mümkün; ayrıca su kenarında mola verebilirsiniz, ancak ödemeler yalnızca kredi kartı ile yapılabilir. Dönüş de oldukça kolay, Famagusta şehrinde veya alanda taksiler mevcut."* şeklindeki yorumda ise ziyaretçilere yönelik pratik bilgilere yer verildiği görülmektedir.

Temenniler (49) alt teması, ziyaretçilerin Kapalı Maraş'ın geleceğine ilişkin beklenti ve umutlarını yansıtmaktadır. Yorumlarda, bölgenin mevcut durumunun ötesine geçilerek, yeniden kullanıma açılması ve turizme kazandırılması yönünde dilekler ifade edilmektedir. Nitekim bir ziyaretçi *"...bir anlamaya varılabilesini umut ettiriyor."* ifadesiyle bölgenin geleceğine dair barış ve uzlaş beklentisini dile getirmektedir. Benzer şekilde, *"Keşke o bölgeyi turizme kazandırsalar."* şeklindeki yorumda ise alanın yeniden canlandırılmasına yönelik arzu ön plana çıkmaktadır.

Ücret (24) alt teması ise, ziyaretçilerin Kapalı Maraş'a giriş ve ziyaret sürecine ilişkin maliyet unsurlarına değindiklerini göstermektedir. Yorumlarda, alanın ücretsiz olarak ziyaret edilebilmesi olumlu bir unsur olarak ifade edilirken, bazı zorunlu harcamalara da dikkat çekilmektedir. Nitekim bir ziyaretçi *"Maraş'a girmek için hiçbir ücret ödemiyorsunuz"* ifadesiyle girişin ücretsiz olduğunu vurgulamaktadır. Bununla birlikte, *"Sınırda araba sigortası satın almalısınız (3 gün için 20 Euro ödedik)"* şeklindeki yorumda ise ziyaret sürecinde karşılaşılabilecek ek maliyetlere değinilmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Hüzün turizmi, savaşlar, doğal afetler, siyasi çatışmalar ve kitlesel trajediler gibi toplumsal hafızada derin izler bırakan olayların yaşandığı mekânlara gerçekleştirilen ziyaretleri ifade etmekte olup, ziyaretçilerin bu alanlarda yaşadıkları duygusal deneyimler son yıllarda turizm araştırmalarında giderek daha fazla önem kazanmaktadır (Tarlow, 2005). Bu doğrultuda araştırmada, Kapalı Maraş'a ilişkin TripAdvisor ziyaretçi yorumları netnografik yöntemle incelenmiş; ziyaretçilerin deneyimleri kapsamında hissettikleri duygular, algıları ve tavsiyeleri ortaya konulmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, Kapalı Maraş'ın yalnızca tarihsel bir miras alanı değil, aynı zamanda ziyaretçiler üzerinde güçlü duygusal etkiler bırakan özgün bir hüzün turizmi destinasyonu olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın en dikkat çekici bulgusu, ziyaretçi yorumlarında hüzün temasının diğer duygusal temalara göre daha yoğun biçimde öne çıkmasıdır. Ziyaretçiler, Kapalı Maraş'ın terk edilmiş yapıları, zamanın etkisiyle yıpranan fiziksel çevresi ve geçmişte yaşanan olayların izlerini taşıyan atmosferi karşısında yoğun biçimde hüzün, özlem ve duygusal etkilenme hissettiklerini ifade etmişlerdir. Bu durum, hüzün turizmi destinasyonlarının ziyaretçilerde yalnızca merak duygusu uyandırmadığını, aynı zamanda geçmişte yaşanan olaylarla empati kurulmasına ve kolektif belleğin yeniden anlamlandırılmasına katkı sağladığını göstermektedir. Benzer şekilde Okuyucu ve Erol (2018), şehitlik ziyaretçileri üzerinde gerçekleştirdikleri araştırmada ziyaretçilerin gurur, üzüntü ve minnet gibi yoğun duygular deneyimlediklerini ortaya koymuştur. Ayrıca Pieri (2025) de Kapalı Maraş ziyaretçilerinin savaş, sınır ve terk edilmişlik temaları etrafında hüzün ve etik rahatsızlık gibi duygular geliştirdiklerini belirlemiştir. Mevcut araştırmanın bulguları bu çalışmalarla paralellik göstermekle birlikte, ziyaretçilerin duygusal deneyimlerini yalnızca genel temalar düzeyinde değil; hüzün, ürkütücülük ve etkileyicilik gibi alt boyutlar üzerinden ayrıntılı biçimde ortaya koyması bakımından literatüre özgün bir katkı sunmaktadır.

Araştırmada elde edilen bir diğer önemli bulgu, ziyaretçilerin Kapalı Maraş'a yönelik olumlu algılar geliştirmeleridir. Ziyaretçi yorumları, bölgenin doğal çevresi, sahil şeridi, mimari dokusu ve tarihsel atmosferinin büyük ölçüde beğeniyle karşılandığını göstermektedir. Katılımcılar yalnızca fiziksel çevreyi değerlendirmemiş, destinasyonun tarihsel ve kültürel değerini de olumlu biçimde yorumlamışlardır. Bu durum, hüzün turizmi destinasyonlarının yalnızca acı ve kayıp duygularını çağrıştıran mekânlar olmadığını; estetik, kültürel ve tarihsel değerleriyle de ziyaretçiler üzerinde olumlu izlenimler bırakabildiğini göstermektedir. Dolayısıyla Kapalı Maraş'a yönelik olumlu değerlendirmeler, hüzün turizmi deneyiminin çok boyutlu yapısını ortaya koymakta ve ziyaretçilerin aynı deneyim içerisinde farklı duyguları eş zamanlı olarak yaşayabildiklerini göstermektedir. Bulgular ayrıca, etkileyicilik temasının da ziyaretçi deneyimlerinde önemli bir yer tuttuğunu ortaya koymaktadır.

Özellikle terk edilmiş yapılar, sessiz sokaklar ve zamanın durduğu hissini veren fiziksel çevre, ziyaretçilerin deneyimlerini sıradan bir turistik gezinin ötesine taşımaktadır. Bu sonuç, Aylan ve Kaya (2020) tarafından Ulucanlar Cezaevi Müzesi üzerine gerçekleştirilen araştırmayla benzerlik göstermektedir. Söz konusu çalışmada da ziyaretçilerin mekânın atmosferinden güçlü biçimde etkilendikleri belirlenmiştir. Her iki araştırmada da tarihsel olayların izlerini taşıyan fiziksel çevrenin ziyaretçilerin deneyimlerini derinleştirdiği görülmektedir. Bu durum, hüznün turizmi destinasyonlarında fiziksel çevrenin yalnızca ziyaret edilen bir alan olmanın ötesinde, geçmişe ilişkin anlamların ve duyguların yeniden üretildiği sembolik bir unsur olarak işlev gördüğünü göstermektedir.

Araştırmanın dikkat çeken bulgularından biri de ziyaretçilerin deneyimlerini başkalarıyla paylaşma ve bölgeyi ziyaret etmeyi tavsiye etme eğiliminde olmalarıdır. Özellikle yorumlarda, bölgenin tarihsel arka planını bilen yerel rehberler eşliğinde gerçekleştirilen ziyaretlerin deneyimi daha anlamlı ve öğretici hâle getirdiği sıklıkla vurgulanmaktadır. Rehberlerin aktardıkları anlatılar, ziyaretçilerin yalnızca fiziksel çevreyi gözlemlemelerine değil, mekânın tarihsel ve toplumsal bağlamını daha iyi kavramalarına katkı sağlamaktadır. Bu bulgu, Chandralal ve Valenzuela (2015) ile Ülker Demirel (2020) tarafından rehberlik hizmetlerinin ziyaretçi deneyimini zenginleştirdiğini ortaya koyan araştırmalarla benzerlik göstermektedir. Kapalı Maraş gibi tarihsel ve politik anlam katmanları bulunan destinasyonlarda rehber anlatılarının ziyaretçilerin deneyimlerini daha derinlikli hâle getirdiği anlaşılmaktadır. Ayrıca bazı ziyaretçilerin yorumlarında barış, uzlaş ve ortak hafıza vurgusu yapmaları, ziyaret deneyiminin yalnızca bireysel bir gezi deneyimi olmadığını, toplumsal ve insani değerlere ilişkin düşünsel bir sorgulama sürecini de beraberinde getirdiğini göstermektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde araştırma bulguları, hüznün turizmi literatüründe sıklıkla vurgulanan duygusal deneyim, kolektif bellek ve mekânın sembolik anlamı gibi temel kavramları desteklemektedir. Bununla birlikte çalışma, Kapalı Maraş özelinde dijital ziyaretçi anlatılarını netnografik yöntemle incelemesi ve ziyaretçi deneyimlerini yalnızca genel temalar üzerinden değil, ayrıntılı alt temalar çerçevesinde değerlendirmesi bakımından mevcut literatürden ayrılmaktadır. Bu yönüyle araştırmanın, kullanıcılar tarafından oluşturulan çevrim içi içeriklerin hüznün turizmi araştırmalarında önemli bir veri kaynağı olduğunu ortaya koyduğu değerlendirilmektedir. Uygulama açısından elde edilen bulgular, destinasyon yöneticileri ve turizm paydaşları için çeşitli öneriler sunmaktadır. Öncelikle Kapalı Maraş'ın tarihsel ve kültürel kimliğinin korunmasına öncelik verilmesi, ziyaret deneyiminin yalnızca görsel bir tüketim faaliyetine dönüşmesini önleyecektir. Bunun yanında ziyaretçilerin tarihsel bağlamı daha iyi anlayabilmeleri amacıyla bilgilendirici panoların, dijital anlatıların ve artırılmış gerçeklik gibi teknolojik uygulamaların geliştirilmesi önerilmektedir. Ayrıca yerel bilgi ve deneyime sahip turist rehberlerinin desteklenmesi, ziyaretçilerin destinasyonu daha bilinçli değerlendirmelerine katkı sağlayacaktır. Bunun yanı sıra tematik gezi rotalarının oluşturulması ve farklı bakış açılarını yansıtan anlatı içeriklerinin geliştirilmesi, ziyaretçi deneyiminin daha anlamlı ve derinlikli hâle gelmesine katkıda bulunacaktır.

Araştırmanın bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. Çalışma yalnızca TripAdvisor platformunda paylaşılan ziyaretçi yorumlarıyla sınırlı olup, farklı dijital platformlarda yer alan kullanıcı deneyimlerini kapsamamaktadır. Ayrıca farklı dillerde yazılan yorumların analiz öncesinde Türkçeye çevrilmiş olması, bazı kültürel ve duygusal ifadelerin tam olarak yansıtılamaması riskini beraberinde getirmektedir. Gelecekte gerçekleştirilecek araştırmalarda farklı sosyal medya platformlarından elde edilen verilerin karşılaştırmalı olarak incelenmesi, yorumların özgün dillerinde analiz edilmesi ve ziyaretçiler, yerel halk ile diğer paydaşların görüşlerinin birlikte değerlendirildiği karma yöntem araştırmalarının gerçekleştirilmesi, Kapalı Maraş'ın hüznün turizmi bağlamındaki ziyaretçi deneyimlerinin daha kapsamlı biçimde anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

YAZARLARIN BEYANI

Katkı Oranı Beyanı: Yazarlar çalışmaya eşit katkıda bulunmuştur (%50, %50).

Destek ve Teşekkür Beyanı: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Çatışma Beyanı: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Etik Kurul Onayı: Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir.

KAYNAKÇA

- Akdeniz, N. (2024). Hope in the ruins of home: narrative meaning-making of forced displacement, place attachment, and deferred future resettlement in Varosha. *Journal of Refugee Studies*, 37(1), 25-50. <https://doi.org/10.1093/jrs/fead068>
- Alaeddinoğlu, F., ve Aliğaoğlu, A. (2007). Savaş alanları turizmine tipik bir örnek: büyük taarruz ve başkomutan tarihi milli parkı. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 18(2), 215-225.
- Alexandra, D. M., Alexandru, C., & Larisa, T. (2014). Dark tourism, Romania and Dracula. The perceptions of potential american tourists. *The Annals of the University of Oradea*.
- Aliğaoğlu, A., & Çiltepe, F. (2020). Kömür ve ölümün buluştuğu yer: Hüzün turizmi açısından Soma Maden Faciası. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24 (Özel Sayı), 131-150.
- Altan Bayraktar, Ü. (2022). 2020 KKTC cumhurbaşkanlığı seçim sürecinde kapalı maraş'ın yeniden açılması kararının KKTC basınındaki sunumunun eleştirel söylem analizi. *Turkish Studies-Social Sciences*, 17(1).
- Arsoy, A., & Basarir, H. (2019). Post-war re-settlements in Varosha: Paradise to ghetto. *Open House International*, 44(2), 52-61. <https://doi.org/10.1108/OHI-02-2019-B0007>
- Aslan, S. (2015). Prison tourism as a form of dark tourism. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(40), 600-608.
- Aylan, S., & Kaya, İ. (2020). Bir hüzün turizmi destinasyonu olarak Ulucanlar Cezaevi Müzesi ziyaretçilerinin elektronik yorumlarının içerik analizi. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 488-504.
- Başkan, K. (2025). *Yeni çağ ekonomisinde turizmin dönüşümü: Dijital gereklilikler ve sürdürülebilirlik gerçekleri*. Rize Ticaret, Ekonomi Kongresi Bildiriler Kitabı (Cilt 1, ss. 868-883). Rize, Türkiye.
- Bıldırcıngil, D., & Çokal, Z. (2025). Kültürel miras alanlarında ziyaretçi deneyimi: Nemrut Dağı örneği. *Journal of Hospitality and Tourism Issues*, 7(1), 67-84.
- Bigley, J. D., Lee, C. K., Chon, J., & Yoon, Y. (2010). Motivations for war-related tourism: A case of DMZ visitors in Korea. *Tourism Geographies*, 12(3), 371-394. <https://doi.org/10.1080/14616688.2010.494687>
- Bilge, F. A., & Küçükcaraca, T. (2022). Anıtkabir'i ziyaret eden yerli turistlerin iç turizm talebine etkisinin hüzün turizmi kapsamında değerlendirilmesi. *Çatalhöyük Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9, 1-16. <https://doi.org/10.58455/cutsad.1169981>
- Blom, T. (2000). Morbid tourism-a postmodern market niche with an example from Althorp. *Norsk Geografisk Tidsskrift*, 54(1), 29-36. <https://doi.org/10.1080/002919500423564>
- Buckley-Zistel, S., & Williams, T. (2022). A 5* Destination: the creation of new transnational moral spaces of remembrance on TripAdvisor. *International Journal of Politics, Culture, and Society*, 35(2), 221-238.
- Chandralal, L., & Valenzuela, F. R. (2015). Memorable tourism experiences: Scale development. *Contemporary Management Research*, 11(3), 291-310. <https://doi.org/10.7903/cmr.13822>
- Çetinsöz, B. C. (2017). Karanlık (dark) alanları ziyaret eden yerli turistleri motive eden etmenler: Ankara Ulucanlar Cezaevi Müzesine yönelik bir içerik analizi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu*, 18-20.
- Farmaki, A. (2013). Dark tourism revisited: A supply/demand conceptualisation. *International Journal of Culture, tourism and hospitality Research*, 7(3), 281-292. <https://doi.org/10.1108/IJCTHR-05-2012-0030>
- Gültekin, P. (2024). Assessment of traumatic landscapes in the context of urban memory and dark tourism: A case study of Northern Cyprus Varosha. *Journal of Infrastructure, Policy and Development*, 8(14), 10197. <https://doi.org/10.24294/jipd10197>

- Hefny, L. (2021). Towards memorable tourism experiences: Analysis of Trip-Advisor users' perceptions. The case of Egypt. *The Scientific Journal of the Faculty of Tourism and Hotels*, Alexandria University, 18(1), 33-48. <https://doi.org/10.21608/thalexu.2021.59220.1045>
- İşçioğlu, D. (2024). Kullanılmayan mekânlar üzerine bir kavram tartışması: Kıbrıs Maraş Bölgesi Örneği. *Amme İdaresi Dergisi*, 57(4), 35-48.
- Kladou, S., & Mavragani, E. (2015). Assessing destination image: An online marketing approach and the case of TripAdvisor. *Journal of Destination Marketing & Management*, 4(3), 187-193. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2015.04.003>
- Kozinets, R. V. (1998). On netnography: Initial reflections on consumer research investigations of cyberculture. *Advances in Consumer Research*, 25(1), 366-371.
- Kunwar, R. R., Homagain, B., & Karki, N. (2021). Exploring the prospective of dark tourism in Pashupatinath: A Hindu Pilgrimage Site, Nepal. *Journal of Tourism and Hospitality Education*, 11, 93-127. <https://doi.org/10.3126/jthe.v11i0.38248>
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *An expanded sourcebook: Qualitative data analysis* (Second edition). SAGE Publications.
- Okuyucu, A., & Erol, F. (2018). Savaş alanları turizmine yönelik motivasyon, duygu ve deneyimler: Metristepe ve İnönü Şehitlikleri-Bozüyük örneği. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 16(1), 135-151.
- Pieri, C. (2025). A netnographic examination of visitor perception of the ghost city of Varosha in Famagusta, Cyprus. *Social Sciences & Humanities Open*, 12, 101872. <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2025.101872>
- Reid, A. (2024). A qualitative investigation into the emotional geographies of border politics in “postconflict” Cyprus. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 30(1), 82-93. <https://doi.org/10.1037/pac0000708>
- Rojek, C. (1993). *Ways of escape: Modern transformations in leisure and travel*. Springer.
- Seaton, A. V. (1999). War and thanatourism: Waterloo 1815-1914. *Annals of tourism Research*, 26(1), 130-158.
- Stone, P. (2005). Dark Tourism Consumption-A call for research. *E-Review of Tourism Research (eRTR)*, 3(5), 109-117.
- Stone, P. R. (2006). A dark tourism spectrum: Towards a typology of death and macabre related tourist sites, attractions and exhibitions. *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*, 54(2), 145-160.
- Stone, P., & Sharpley, R. (2008). Consuming dark tourism: A thanatological perspective. *Annals of Tourism Research*, 35(2), 574-595. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2008.02.003>
- Stratis, S. (2024). Things to make for the home in a ghost city: a silent spatial practice for resistance, Varosha, Famagusta, Cyprus. *Architecture and Culture*, 12(1-2), 80-107. <https://doi.org/10.1080/20507828.2024.2385274>
- Tarlow, P. (2005). Dark tourism-the appealing ‘dark’ side of tourism and more. M. Novelli (Ed.) In *Niche Tourism- Contemporary Issues, Trends And Cases* (p. 47-58), Oxford: Elsevier
- Teles, R., Martins, H., Pinheiro, A., ve Gonçalves, E. (2024). Tourists' perception of tourist destinations: The case study of Nazaré (Portugal). *Sustainability*, 16(4), 1387. <https://doi.org/10.3390/su16041387>
- Torlak, S. E. (2016). Gaining ghost town of tourism economics: Northern Cyprus Varosha city. *European Scientific Journal*, 12(10), 236-251.
- Tudoricu, A., Mareci, A., & Velicu, A. (2025). Dark tourism and its bright future. Case study: Bellu Cemetery, Romania. In *Landscape-Tourism-Food: Contributions to European Touristscapes and Foodscapes* (pp. 205-244). Cham: Springer Nature Switzerland.

- Türkyaman, F. M., & Aksöz, E. O. (2025). Türkiye’de aromatik turizmin yükselişi: Doğal zenginliklerinden deneyimsel turizme geçiş. *Turizm ve Destinasyon Araştırmaları XIII*, 281.
- Uzunaslan, A. (2005). Antik Roma’da gladyatör oyunları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 15-58.
- Üçışık Erbilen, S. (2026). Hüzün turizmi bağlamında Kapalı Maraş: Travmatik mirasın turistik dönüşümü. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 131-146. <https://doi.org/10.47525/ulasbid.1850789>
- Ülker Demirel, E. (2020). Yabancı turistlerin unutulmaz turizm deneyimleri üzerine netnografik bir inceleme: Gelibolu Yarımadası örneği. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*, 9(1), 67-90.
- Ürkmez, T., & Yılmaz , A. (2025). Rekreasyon, turizm ve destinasyon kavramlarının birbirleriyle etkileşimi: Kavramsal bir bakış . In *Turizm ve Destinasyon Araştırmaları XIII*, 159-174.
- Wailmi, K., Mahmudin, T., Novedliani, R., Randi, R., ve Samaduri, L. (2024). Dark tourism as a tourism and culture development strategy in Indonesia. *Reslaj: Religion Education Social Laa Roiba Journal*, 6(3), 2191-2200.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, (5. Baskı), Seçkin Yayıncılık.
- Yüksel, C., & Erçakıca, M. (2023). Kapalı Maraş sorunu: 2021 kısmi açılım girişimi, Birleşmiş Milletler’in yaklaşımı ve mülkiyet sorunu üzerine bir inceleme. *Istanbul Law Review/Istanbul Hukuk Mecmuası*, 81(1). <https://doi.org/10.26650/mecmua.2023.81.1.0008>
- Zerva, K. (2018). ‘Chance Tourism’: Lucky enough to have seen what you will never see. *Tourist Studies*, 18(2), 232-254. <https://doi.org/10.1177/146879761772347>